

КОРОТКОЧАСНИЙ РИСУНОК ЯК МЕТОД РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ХУДОЖНИКІВ*

© В. М. Іванов-Ахметов, доцент, Є. П. Секірін,
ст. лаборант, НТУУ «КПІ», Київ, Україна

Статья раскрывает основные особенности работы студента над кратковременным рисунком, указывает на трудности, возникающие у учащихся, рассказывает о фундаментальных принципах и техники, используемые при работе. наброски выполняются художниками не только в целях профессиональной тренировки или сбора натурального материала, их роль не ограничивается вспомогательными функциями.

Article reveals the main features of the student's work over the sketches indicates the difficulties that may arise out of students, talks about the fundamental principles and techniques used during work. Sketches performed by artists not only to professional training or duty outdoor material, their role is not limited to auxiliary functions.

Володіння пластичною формою дається в школі головним чином на тривалих постановках по рисункові, але вони ж виховують звичку до однаково спокійного ритму виконання навіть у найбільш здатних студентів. Однак темпи реального життя вступили в протиріччя з виучкою повільного виконання, з кількістю часу, яку наш сучасник, а не платний натурщик, може приділити художникові. Не враховувати цього не можна, тому паралельно із тривалим вивченням цілої фігури людину, торса, голови, рук і ніг вводяться постановки, розраховані на дуже короткий строк.

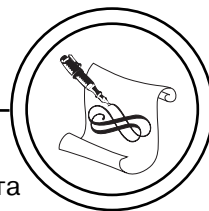
Короткий рисунок, незважаючи на можливі спочатку нев-

дачі, повинен проводитися систематично, чергуючись із тривалими завданнями на всіх курсах навчання, щоб у підсумку студент умів і бажав робити робочі малюнки до картини, а також міг користуватися в житті малюнком як самостійним видом мистецтва.

Короткочасний рисунок повинен виконуватися в різноманітний термін. Давно встановлено, що межею зорової гостроти, сприйняття є три робочі години. Отже, цей строк може бути прийнятий як вихідний для короткого малюнка.

Об'єктом короткочасного рисунка можуть бути фігура, голова, рука, нога людини і т.д. Крім

*Початок.

того, усе без винятку студенти повинні малювати свійських тварин й хоча б раз за час навчання виконати архітектурний інтер'єр. За час літньої практики виконуються архітектурні й пейзажні мотиви, групи працюючих людей і машини.

Матеріалом виконання короткочасного рисунка на молодших курсах повинні бути олівець і перо (можливо в комбінації з кистю), на старших — вугілля, сангіна, соус (можлива комбінація сухого й мокрого приймання й комбінунвання матеріалів), слід рекомендувати кольоровий папір, тонування й проміжне фіксування.

Основні вимоги, яким повинен відповідати короткочасний рисунок: ясність композиції, тобто розуміння, правильно чи й переконливо розміщений в аркуші об'єкт, що рисується, або великий стосовно аркуша або навпаки, висить, провалюється, іде вліво або вправо; постановка на площині підстави, тобто розуміння центру ваги, відходу форми в глибину, осьових положень усієї фігури, торса, рук або голови в просторі, перевірка вертикаллю, горизонталлю й кутами. Поняття перетину форми й профілю як сліду перетину; пропорції, тобто розуміння, скільки раз голова укладається у фігурі, зіставлення торса й ніг, довжини рук до фігури, головні вертикальні й горизонтальні допоміжні розподіли і їх роль у визначенні поворотів, нахилів, ракурсів; порядок виконання, тобто строге чергування етапів (рис. 1).

Образне рішення начерків несе в собі яскраво виражений

творчий початок. Така робота вимагає активного відношення художника до зображуваного, творчої переробки зорової інформації, індивідуального підходу до рішення образотворчих завдань, коли проявляється особистість художника, особливості його бачення природи, рівень професійної майстерності. Образне трактування начерків є важливим показником обдарованості й професійної підготовленості того, що малює.

Гарним начеркам властиве яскраве образне трактування природи, засноване на узагальненій характеристиці її істотних особливостей. Короткочасні замальовки — це стисла, скупа по засобах розповідь про зображуване. Малюючи більш тривалий час, можна, хоча й лаконічно, але досить переконливо, охарактеризувати освітлення, об'ємну форму, деякі важливі

Рис. 1. Леві І. Дівчинка. Олівець, 40×27 см, 2008 р.

деталі. Гарний начерк — це не точна копія, не протокольний виклад побаченого, а сумарна, загострено-образна, лаконічна інтерпретація зображуваного. Виконуючи таку роботу, умілий художник свідомо відволікається від дріб'язків, другорядних деталей, зосереджуючи свою увагу на самому головному, прагнучи виразити суть об'єкта, що малюється, або сюжету, створити його збірний образ. Нерідко в начерках, виконаних майстрами мистецтва, можна побачити гранично загострене трактування зображуваного, що доходить чи ледве не до карикатурності. А тим часом таке рішення свого роду снайперське влучення в мету. Подібні гостро характерні, трохи перебільшені зображення часом цікавіше й переконливіше передають суть моделі, ніж ретельно пророблені, ґрунтовно деталізовані малюнки, у яких художник не піднявся до образного узагальнення побаченого. Більшим достоїнством гарних начерків є наявність у них почуттів, настроїв,

Рис. 2. Завальний М. Сиртакі. Туш, перо, 45×40 см, 2010 р.

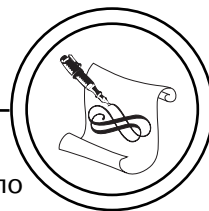
що відповідають зображеному сюжету. Особливо привабливі роботи, зігріті теплим, добрим гумором художника (рис. 2).

Студент, що правильно розуміє завдання й специфіку начерків, не буде пасивно копіювати, змальовувати натуру, байдуже перераховувати деталі зображуваного об'єкта. Виконуючи начерк, він створить щось нове, висловить своє судження про привід побаченого в натурі, співвідносячись її зі своїми почуттями й поняттями. Оволодіння методами образного трактування натури в начерках буде сприяти зближенню навчальної й творчої діяльності студентів, додасть їй більше виражену художню спрямованість.

Необхідність передавати в начерках саме головне, характерне неминуче ставить перед студентами завдання досягнення виразності, образної характеристики зображуваного.

Виконання начерків вимагає швидкого орієнтування, діяльної роботи розуму, гострого бачення зображуваної натури, умілого володіння засобами малюнка. Студент повинен бути зібраний, націлений на швидке, точне й виразне рішення начерку. Професійний і життєвий досвід малювальника активізуються для майбутньої роботи. При цьому активно проявляються й використовуються творчі здатності особистості.

Систематично займаючись начерками, учні починають малювати впевненіше, вільніше, виразніше. Виконання начерків допомагає їм швидше опанувати образотворчими засобами, озброює корисними практични-

ми навичками малювання. Весь хід роботи над начерком є творчим актом, що вимагає активної участі в ньому цілого ряду здатностей, знань, навичок і вмій тих, що малюють.

Досить часто начерки виконуються з метою збору натурного матеріалу до ескізів. Але буває й так, що, проводячи начерки з натури рисувальник зненацька для себе знаходить тему для композицій, йому зустрічаються цікаві сюжети, що розбурхують уяву, що викликають різні асоціації. Результатом такої роботи може стати цікавий ескіз, оригінальна композиція. У цьому також полягає одне з коштовних властивостей занять начерками.

Важливим виховним фактором є те, що заняття начерками значною мірою здійснюються учнями самостійно. Це дає великий простір для прояву ініціативи, індивідуальних схильностей студентів, для творчих пошуків і рішень. У процесі самостійної роботи можливо регулярне проведення потрібної кількості тренувань у виконанні начерків з метою вивчення різноманітної тематики, розвитку швидкості сприйняття, освоєння методів створення начерків, матеріалів і технік малюнка.

При виконанні начерків студенти менше бояться зіпсувати свої роботи, діють сміливіше, активніше, впевненіше. Ці теж немаловажні якості начерків, що полегшують освоєння навичок швидкого малювання, що сприяють реалізації творчих устремлень молодих художників (рис. 3).

Треба більш активно використовувати начерки в процесі ви-

конання навчальних завдань по композиції.

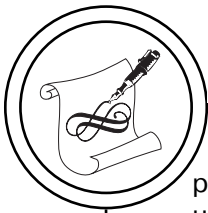
Сюжетне, тематичне малювання знаходить також застосування в педагогічній практиці вчителя образотворчого мистецтва, коли він виконує пояснювальні малюнки до уроків, ілюструє, доповнює усний виклад навчального матеріалу. Систематичні заняття начерками значною мірою сприяють оволодінню цим видом малювання.

Таким чином, заняття начерками активно сприяють розвитку творчих здатностей художника, формуванню його особистості й росту професійної майстерності.

Ефективний розвиток творчих здатностей студентів можливо лише за умови їх активної цілеспрямованої діяльності протягом усього періоду навчання. Важливо, щоб ця діяльність була належним чином організована й забезпечувала рішення конкретних завдань, пов'язаних з освоєнням образотворчої грамоти,

Рис. 3. Леві І. Григорій. Олівець, 20×20 см, 2010 р.

розвитком здатностей, удосконалюванням умінь і навичок у малюванні.

Студенти художньо-графічних факультетів починають займатися начерками вже на найперших етапах навчання. Програмою передбачене виконання начерків певного мінімуму тематики, у ній застережені матеріали малюнка, які необхідно освоїти, працюючи над начерками.

Щоб правдиво й упевнено малювати різні об'єкти, треба знати принципи їхньої будови, мати достатній попередній досвід у їхньому зображенні. Звідси й виникає необхідність вивчення широкого кола об'єктів за допомогою начерків, які можуть допомогти знайти загальні риси у вигляді й будові порівняно схожих предметів.

Людині, що займається швидким малюванням, треба мати гарний окомір, високо розвинене почуття пропорцій. За пропорціями, співвідношенням час-

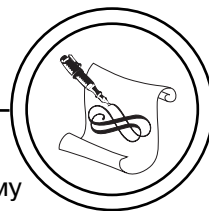
тин і цілого в малюнку треба уважно стежити, домагатися правильного їхнього трактування (рис. 4).

Тим студентам, яким це дається із працею, потрібно постійно з погляду вірного визначення пропорційних особливостей зображуваних об'єктів і їхніх деталей перевіряти свої начерки, побільше вправлятися у виконанні швидких замальовок, спеціально ставлячи перед собою ціль: домогтися вірної передачі пропорцій.

Істотне значення у швидкому малюванні грає цілісність бачення природи уміння починати роботу із установаження цілого. На всіх етапах виконання начерку (хоча ці етапи інший раз і важко простежити — так швидко здійснюється процес створення зображення) треба прагнути виразити загальне враження від об'єкта, що малюється, дати цільне подання про нього. Процес роботи над швидкими замальовками може значно сприяти формуванню й розвитку навичок цілісного бачення природи й зображення. Треба намагатися розвинути своє вміння дивитися на природу так, щоб сприймати предмет або групу предметів як єдине ціле, визначаючи насамперед загальні обриси цього цілого й одночасно оцінюючи характерні риси його окремих елементів. Звичайно, у кожному конкретному випадку ступінь відносної деталізації зображення буде різною (залежно від сюжету замальовки, задуму студента, завдань, поставлених ним). Однак загальна установка на досягнення цілісності начерку залишається в силі.

Рис. 4. Леві І. Автопортрет. Олівець, 27×21 см, 2011 р.

Виконання швидких, лаконічних начерків сприяє формуванню цілісного бачення в учнів. Помітна підмога в цій справі — використання матеріалів і технік виконання начерків, що дозволяють малювати широко, узагальнено. Це вугілля, сангіна, пензель. Особливо слід зазначити значення роботи пензлем як засобом, що активно сприяє досягненню цілісності, узагальненості зображення.

Дуже важливу особливість начерків є їхній лаконізм. У начерках знаходять висвітлення переважно головне, найбільш істотні характеристики зображуваних об'єктів. Це стисла образотворча розповідь художника про побачене, задумане. Причому розповідь виразна, загострена, що нерідко володіє безсумнівними художніми вартостями (рис. 5).

Оволодіння вмінням зображувати натуру правдиво, лаконічно й виразно вимагає певного досвіду, значної кількості вправ, тренувань. Майстерністю швидкого малювання не можна опанувати відразу, протягом невеликого відрізка часу. Необхідні ґрунтовне вдосконалювання зорового сприйняття, мислення, виконавських дій, систематична й цілеспрямована робота над начерками. Постійний самоконтроль, здійснюваний студентами, постановка відповідних завдань, послідовне освоєння методів виконання начерків допоможуть опанувати цим видом образотворчої діяльності.

Корисно також виконувати деякі спеціальні вправи. Наприклад, після ґрунтовного малюнка або тривалого начерку з нату-

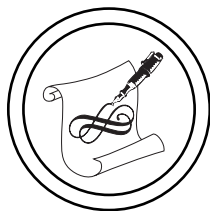
ри можна зробити на цю же тему більше узагальнений, лапідарний начерк, прагнучи передати головне за допомогою скупих образотворчих засобів, відмовляючись від докладної характеристики другорядних елементів. При цьому важливо виявити характер і структуру цілого.

Безсумнівну користь в оволодінні вмінням цільно й лаконічно виконувати начерки приносить силуетне малювання, коли основна увага спрямована на характеристику цілого, передачу загальних обрисів предмета, його маси, силуету.

Робота над надшвидкими начерками здатна активізувати образотворчу діяльність студентів, стимулювати оперативність в оцінці зорової інформації, прискорити процес створення зображення в начерках. Це впливає на розвиток творчих здатностей молодих художників.

Рис. 5. Леві І. Подружка. Олівець, 41,5×29,4 см, 2011 р.

Виконання швидких начерків можна почати вже на ранніх етапах навчання в інституті. Але перехід до таких занять доцільно здійснювати після попереднього тренування у виконанні начерків середньої тривалості, починаючи з 5–10 хвилин і поступово зменшуючи час. Тематика швидких начерків може бути різноманітна відповідно етапу навчання, програмі. Ускладнювати тематику треба поступово, одночасно підвищуючи вимоги до робіт, ставлячи завдання по досягненню цілісності начерків, правдивості характеристики зображуваних об'єктів, лаконізму образотворчих засобів.

Загальна принципова установка при виконанні швидких начерків така: у максимально короткий строк осмислити майбутню роботу, оцінити характерні риси об'єкта, що малюється, і швидко зобразити його за допомогою скупих графічних засобів.

Тверде засвоєння й уміле дотримання методичної послідовності створення зображення в начерках особливо важливо для майбутнього вчителя, якому має надалі передавати свої знання школярам.

Систематичне виконання швидких начерків сприяє міцному засвоєнню логічно доцільних методів роботи. Коли начерк створюється протягом нетривалого часу, студент починає піклуватися про характеристику головного, про цілісність зображення. Йому ніколи вдаватися в деталізацію начерку, не можна починати його виконання з якоїнебудь деталі: дефіцит часу змушує його вирішувати тільки са-

ме необхідне. І робити це доводиться швидко, узагальнено, лаконічно.

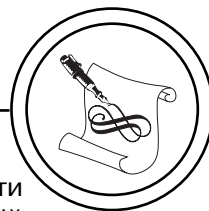
Досить істотним критерієм якості начерків, а разом з тим і професійною підготовкою що малюють, є вміння досягати художньо-образного рішення своїх робіт. Уміння гостро, переконливо, образно трактувати сюжети, типаж залежить як від навчання, так і від наявності відповідних здатностей у учнів.

Якщо художник обходиться невеликою кількістю образотворчих засобів і досягає при цьому правдивого й переконливого художнього рішення, це свідчить про його майстерність, розуміння специфіки начерку.

Творчий підхід до процесу створення начерків означає відмова від шаблонних, стереотипних прийомів їхнього виконання й вимагає в кожному конкретному випадку відповідних виразних засобів, оригінальних рішень.

На художньо-графічних факультетах вона може здійснюватися в декількох формах: самостійна робота студентів у майстернях під керівництвом викладача; замальовки у внеучбовий час (будинку, на вулицях міста, стадіонах, у зоопарку, за містом); замальовки в періоди літніх і осінніх практик, під час виконання дипломних завдань.

Коли зміст самостійних занять студентів у майстернях під керівництвом викладача не пов'язане з академічними завданнями по малюнку, то учні можуть здійснювати свого роду експериментальну діяльність, проводячи додаткові вправи по оволодінню навичками створен-

ня малюнків і начерків за допомогою різних матеріалів, у відповідності зі своїми особистими планами, схильностями, інтересами. Тут надаються широкі можливості для прояву ініціативи, самостійності, творчій активності, проведення пошуків образотворчих засобів, методів рішення виникаючих завдань.

Крім оволодіння новими знаннями, навичками й уміннями, різноманітні вправи по малюнку й начеркам, здійснювані в години самостійної роботи студентів у майстернях під керівництвом викладача, корисні й в інших випадках. Заняття проводяться в стабільних, зручних умовах, є можливість малювати різноманітні постановки, включаючи оголену модель.

Особливо більші можливості для прояву ініціативи, активності, творчій зацікавленості студентів дає самостійна робота учнів по малюнку. Важливе значення має активність самих учнів, розуміння ними значення й завдань таких замальовок, регулярність їхнього здійснення, зацікавленість справою. Студентам потрібно поступово, послідовно, у методично обґрунтованому порядку вивчати різноманітну тематику при проведенні самостійних замальовок з природи, по пам'яті, поданню й уяві. Однак нерідко у внеучбовий час учні роблять начерки по випадковій тематиці, малюють головним чином те, що доступно, перебуває поруч, насамперед попадається на очі.

Дуже важливо навчитися цілеспрямовано проводити спостереження, осмислювати їх, знаходити цікавий матеріал, теми

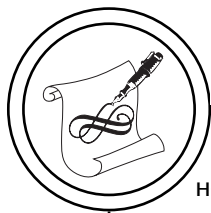
для навчальної й творчої роботи в навколишнім житті, сучасній дійсності.

Ефективності спостережень сприяє наявність конкретної цільової настанови: що потрібно спостерігати, які відомості, який матеріал необхідно одержати в результаті спостереження, на що варто звертати переважну увагу.

Спостережливість буває двох типів: загальна й детальна. Художник повинен уміти бачити предмет або групу предметів насамперед як єдине ціле, відразу визначаючи в них найбільш істотне. Разом з тим необхідно помічати й характерні риси основних елементів, деталей у спостережуваному.

У процесі активних, цілеспрямованих спостережень і регулярної роботи над начерками скоріше формується виборче сприйняття природи. Спочатку студенти привчаються знаходити в різноманітні об'єкти і явища потрібні й важливі для їхньої роботи матеріали. Потім завдяки систематичному тренуванню в проведенні спостережень і замальовок вони звикають визначати в цьому матеріалі саме головне, саме цікаве.

Під час навчальних занять і самостійної роботи студентам треба частіше практикуватися в рішенні творчих завдань: малювання з природи, по поданню й по уяві на різні теми; виконання начерків різноманітних об'єктів у складних становищах; створення сюжетних замальовок на основі спостережень дійсності, її творчої інтерпретації. Важливо, щоб студенти постійно перебували в стані творчої актив-

ності, творчого пошуку й регулярно вправлялися в такому малюванні, де потрібна діяльна робота розуму, пам'яті, уяви, де необхідно проявляти ініціативу й приймати самостійні рішення. Заняття начерками представляють для цього більшi можливості.

Можна порекомендувати студентам регулярно фіксувати в начерках, ескізах свої спостереження, враження від побаченого, прочитаного. Для цієї мети варто завести альбоми невеликого розміру, кишенькові записні книжки — свого роду графічні щоденники, у які хоча б швидко заносити свої спостереження, задуми. Таке повсякденне малювання розвиває спостережливість, привчає їх знаходити найцікавіше в навколишній дійсності, допомагає формуванню творчого відношення до своєї роботи, розвиває композиційне мислення. Згодом такі альбоми будуть містити багато різноманітних замальовок, які послужать коштовним довідковим матеріалом, відправними пунктами для створення композицій, ілюстрацій, педагогічних малюнків.

Нагадаємо про важливу роль начерків у ході роботи над ескізами композицій. У начерках-ескізах знаходять своє втілення задуми художника, відбивається складний процес пошуків варіантів рішення розроблюваної теми. Натурні замальовки служать коштовним допоміжним матеріалом при виконанні ескізів і оригіналів композицій. За допомогою таких начерків художник вивчає й збирає великий матеріал, пов'язаний з те-

мою створюваного добутку. Досягнення необхідних результатів при проведенні різноманітних занять начерками можливо за умови відповідної організації такої роботи, її регулярності, зацікавленості й активності самих студентів.

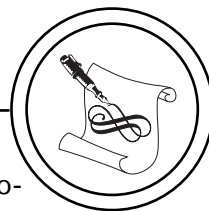
Важливо, щоб у них розвивалося вміння помічати характерні риси сучасності, формувалася професійна потреба фіксувати свої спостереження в начерках і ескізах. Тоді тематика замальовок, ескізів композицій буде більше сучасної й різноманітною.

Студенти повинні твердо засвоїти принципи послідовного здійснення процесу створення начерку.

Починаючи його виконання, варто попередньо розглянути об'єкт замальовки, визначити його істотні, найцікавіші особливості, подумки уявити собі завдання й кінцевий результат роботи. І все це доводиться робити протягом дуже невеликого часу, іноді майже миттєво.

Вирішуючи композицію начерку, потрібно швидко визначити найкраще розташування одного або декількох зображень на аркуші паперу. Аркуш повинен добре дивитися в цілому, а начерк кращим образом уписуватися у формат аркуша. Якщо на одному аркуші робиться кілька замальовок, їх треба розмістити таким чином, щоб вони не заважали один одному, не порушували композиції зображення й загальної тональності аркуша.

Починати роботу над начерком треба із установаження цілого, характеристики більших мас, при необхідності доповнюючи

зображення потрібними деталями. Студенти повинні прагнути виразити головним чином загальне враження від природи, передати саме основне за допомогою лаконічних образотворчих засобів.

Графічні засоби, за допомогою яких створюється зображення в начерку, практично ті ж, що й у тривалому малюнку, — лінія, штрих, пляма, комбінації цих елементів. Однак швидкість виконання начерків, тенденція до лаконізму, загостреній виразності, необхідність передати враження жвавості, безпосередності, невимушеності сприйняття надають певну своєрідність цим традиційним засобам. У начерках вони більше активні, динамічні й лаконічні, ніж у тривалих малюнках.

У швидкому малюванні дуже часто використовується лінійний принцип створення зображення, коли за допомогою невеликої кількості ліній відмежовують контурні обриси й основні елементи форми предмета від іншої частини аркуша паперу. Як правило, такі начерки досить лаконічні й виразні.

Від лінійно-контурного прийому виконання начерків трохи відрізняється прийом створення зображення за допомогою більше коротких, переривчастих ліній-штрихів. Нанесені на аркуш папери, вони дають поняття не тільки про контурні обриси об'єкта, але й про його об'ємну форму, характер освітлення.

У роботі над начерками знаходять застосування різноманітні матеріали й техніки малюнка. Вибір матеріалу залежить насамперед від задуму худож-

ника, завдань майбутньої роботи, особливостей зображуваного об'єкта, часу, яким володіє малюючий, від його особистих схильностей, ступеня володіння тим або іншим матеріалом.

Виконуючи начерки вдома або в навчальній майстерні, найчастіше використовують окремі аркуші паперу різних сортів і розмірів. Трохи рідше в цих умовах малюють в альбомах. При проведенні замальовок на вулицях, у громадських місцях, під час поїздок зручніше робити начерки невеликого розміру. Із цією метою варто завести кишеньковий альбомчик або блокнот і заносити туди свої щоденні зорові враження. Виходячи спеціально на замальовки (на вулицю, у зоопарк, виїжджаючи за місто), бажано брати із собою, крім кишенькового альбомчика, папку з папером або альбом більшого розміру.

Для замальовок можна використовувати папір будь-яких сортів. Застосування паперу, різного за розміром, кольором, тоном, є одним із засобів досягнення виразності начерків. Дуже ефектні замальовки виходять на злегка тонованому або трохи пофарбованому у ніжні тони папері. З успіхом можна робити начерки на звороті шпалер, на обгортковому папері. Бажаючи домогтися розмаїтості, художники використовують папір з різною фактурою, підкладають під неї металеві пластини, що мають різні поверхні (картату, крапкову й ін.).

Начерки аквареллю, тушшю, пером бажано виконувати на тих сортах паперу, які дозволяють із найбільшим ефектом

працювати в даній техніці. Для роботи пером, тушшю зручно використовувати гладкий, щільний глясовий папір, на який добре лягає штрих пером і на ньому не розпливаються чорнило або туш. Для одноколірних і кольорових начерків, виконуваних кистю з використанням акварелі, туші, більше підходить папір, що помірно усмоктує воду, злегка шорсткуватий, з «зерном». На такому папері заливання пензлем, акварельна розмивка виходять більш виразними. У деяких випадках доречно застосування паперу, що сильно усмоктує воду, що дозволяє досягти своєрідного рішення начерків, коли зображення трохи розпливчасте, розмите.

Матеріалами для виконання начерків можуть служити різні

Рис. 6. Леві І. Іра Ш. Олівець, 42,7×24,6 см, 2009 р.

олівці, вугілля, сангіна, пастель, соус, чорнило, туш, акварель, пензлі, палички, пір'я, автоматичні й прості ручки, спеціальні олівці з фетровим або пластиковим стрижнем (фломастери), гуашові й олійні фарби, малювальні крейди, одноколірні й різнобарвні стрижні, косметичні олівці й ін.

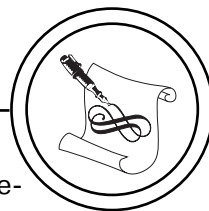
З олівців варто зупинити увагу насамперед на графітних. Для начерків використовують переважно м'які — 2В–6В (рис. 6).

Найбільш часте застосування в роботі над начерками знаходять прості графітні олівці. Це один з улюблених художниками матеріалів, з його допомогою можна створювати лінійні й тональні начерки, різні по інтенсивності звучання ліній і плям.

Дуже зручні для виконання начерків малювальне вугілля, сангіна, одноколірна пастель (коричнева, сіра, чорна). Ці матеріали дозволяють працювати швидко, широко, різноманітно, дають можливість досягати ефектного, виразного рішення з багатством тональних відношень.

Іншими властивостями володіє пресоване малювальне вугілля. Воно більш активне по силі звучання, краще втримується на папері. Пресоване вугілля має більш зображальні можливості й дозволяє художникові досягати в потрібних випадках інтенсивності звучання плями або лінії, а коли буде потрібно — тонкої тональної моделювання начерків.

Нерідко художники використовують соус — досить товсті

стрижні із пресованого барвника (чорні, сірі, темно-коричневі). Соусом можна працювати сухим і мокрим способами. У другому випадку його попередньо розтирають і розводять водою до бажаної консистенції. Начерки, виконані соусом, добре передають світлотіньові особливості натури.

Гарні виразні начерки можна робити різними ручками з металевим пір'ям, у тому числі й авторучками, що заправляються чорнилом. Можна використовувати й кулькові авторучки, але вони дають більше одноманітний штрих.

Застосування якихось певних ручок, пір'я для малювання — це насамперед звичка самих художників. Більше важливий сам принцип виконання малюнків і начерків за допомогою пера, широтою штриха, що робиться ним, різною силою натиску на перо, методи нанесення цього матеріалу дозволяють досягати цікавих творчих результатів.

Більшими технічними можливостями володіє фломастер, стрижень якого робиться з фетру або пористого пластику. Зображальні можливості фломастера значною мірою залежать від товщини й щільності стрижня, ступеня його насиченості чорнилом, сили натиску на нього.

Дуже часто начерки виконують за допомогою м'якого пензля й акварельної фарби. Застосовуючи техніку заливання, можна переконливо передавати більшу форму предмета, його силует.

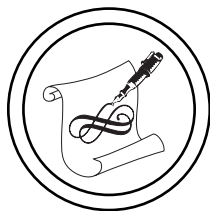
Іноді технічний прийом заливання сполучається із промально-

вуванням контурів малюнка пером або фломастером. Застосовують також розмивку попередньо зробленого контурного зображення пензлем, змоченим во-

Аквареллю можна виконувати як одноколірні, так і багатобарвні начерки. В останньому випадку перед художником виникають завдання, рішення яких вимагає більшого часу й досвіду. Варто підкреслити, що підфарбований у два-три кольори начерк по своєму рішенню залишається графічним зображенням, не переходячи в мальовничий етюд, де основна увага приділяється простежуванню співвідношень кольорів, зв'язку з мальовничим тлом і т.д.

Цікаві начерки роблять тушшю, використовуючи м'які пензлі. При цьому можлива робота як нерозбавленою тушшю, що беруть пензлем прямо із флакона, так і з розведенням її водою до необхідної консистенції. Чергування світлих і темних ділянок зображення дозволяє створювати яскраві контрастні начерки, у яких тонке промальовування деталей кінчиком м'якого пензля може сполучатися з нанесенням широких тональних плям методом заливання.

Гарного ефекту можна досягти, працюючи акварельними крейдами. Тут доречні головним чином швидкі замальовки. Можна працювати чорною або коричневою акварельною крейдою (олівцем), виконуючи одноколірні начерки. Іноді роблять і кольорові начерки за допомогою декількох олівців, але це складніше. У кольоровому зображенні сутужніше досягти лаконізму й цілісності.

Використання різноманітних матеріалів і технік малюнка дає можливість щонайкраще передати своє враження від побаченого, свої задуми, допомагає досягти виразного рішення начерків.

У розпорядженні художника є цілий ряд технічних засобів і прийомів виконання начерків, але серед них є особливо близький творчій натурі, улюблений

матеріал. Варто нагадати, що техніка виконання малюнка не самоціль, а засіб розкриття змісту сюжету, втілення творчого задуму. Сталі художники, уникаючи штампа, одноманітності в методах роботи над начерками, як правило, не обмежуються у своїй творчості один раз знайденим прийомом, хоча б і доведеним до високого ступеня досконалості.

1. Рисунок / П. П. Белоусов, В. А. Горб, М. С. Копейкин, Пен-Верлен, А. В. Худяков. — Москва : Издательство Академии художеств СССР, 1960. — 20—21 с.
2. Ростовцев Н. Н. Развитие творческих способностей на занятиях рисованием / Н. Н. Ростовцев, А. Е. Терентьев. — М. : Просвещение, 1987. — 66—131 с.
3. Авсиян О. А. Натура и рисование по представлению / О. А. Авсиян. — М. : Юный художник, 1985. — 25—33 с.
4. Барщ А. О. Наброски и зарисовки / А. О. Барщ. — М. : Искусство, 1970. — 34—44 с.
5. Кузин В. С. Наброски и зарисовки / В. С. Кузин. — М. : Просвещение, 1981. — 20—64 с.

Рецензент — В. П. Бистряков, професор,
Заслужений діяч мистецтв, НАОМА

Надійшла до редакції 09.11.11